

quae dicendum quidem vix numerari possunt, multo minus recenseri laudando? Etenim, ut uno verbo dicam, totus est desiderabilis, ex gratiis totus, et venustate conflatus: gestu, motu, verbis, oculis, vultu, atque omni denique parte sui, omnium sibi animos et amores conciliat. **TALIS EST DILECTUS MEUS, ET IPSE EST AMICUS MEUS, FILIAE HIERUSALEM:** Ne videlicet, aut me in amando ipsum deceptam fuisse, aut vos in eodem quaerendo, atque dignoscendo multum laboris subituras esse arbitremini. Illae vero iterum ipsam rogant, dicentes: **QUO ABIIT DILECTUS TUUS, O PULCHERRIMA MULIERUM? QUO DECLINAVIT DILECTUS TUUS, ET QUAEREMUS EUM TECUM?** Atque hoc fine terminatur hoc caput. Sed nos pedem jam retro referre, et institutam interioris sententiae explanationem prosequi longius debemus.

ALTERA EXPLANATIO

VENIAT DILECTUS MEUS IN HORTUM SUUM, ET COMEDAT FRUCTUM POMORUM SUORUM. Quae superiori capite ex persona sponsi, ad sponsam de ipsa sunt dicta, ad eam partem pertinebant, quae colloquia illa interiora, quae diximus, continet, ad quam etiam spectat hoc, quod nunc sequitur; nisi quod ibi Deus loquebatur, laudabatque in anima sancta, et amante sua, munera, hoc est, eam, quam ipse in ea effecerat, coelestem pulchritudinem et sanctitatem: hic vero ipsa justi anima tot laudibus ab ipso affecta, ei grata respondet. Respondet autem quid? breve quiddam, si verba ipsa consideres: ac si vim verborum, sententiamque spectes, quod pro bene longo, beneque copioso haber i possit, reddit responsum, hoc est, responsum plenum humilitatis, plenum cognitionis sui, plenum gratitudinis, Deo, inquam, in primis acceptabile, et gratum responsum. **VENIAT, inquit, DILECTUS MEUS IN HORTUM SUUM, ET COMEDAT FRU-**

CTUS POMORUM SUORUM. Primum non se inaniter effert, neque sibi arrogat, aut acceptum refert aliquid eorum, quae sibi tribui, Deo laudatore, et praedicatore videbat: sed se ipsam agnoscens, et a quo illa sua tantopere laudata bona ducerentur, intelligens, Dei dono potissimum constare ea, et ob id ipsius esse munera ingenue fatetur. **VENIAT, inquit, DILECTUS MEUS IN HORTUM SUUM.** Nam se, quae propter bonorum operum germina hortus est dicta, se inquam sponsi sui hortum esse fatetur. Fateturque non ob id solum, quod possideatur ab illo, quamquam id quoque (nam tametsi Deus in omnibus dominetur, tamen bonorum atque justorum proprie Dominus est) sed non tantum quia possidetur ab illo, sed multo etiam magis, quia ab eodem ipso habet, ut sit amoenus, et fructuosus, et pretio atque aestimatione dignus hortus. Ipse enim de principio eum hortum consevit: ipse consitum summa adhibita diligentia curavit: ipse coluit, custodivit ipse: ab eodem ipso denique fructus ferendi vim, et facultatem accepit; sicut scriptum est: *Dei agricultura estis.* Et alibi (1): *Neque qui plantat, neque qui rigat, sed qui incrementum dat Deus.* Primum itaque ostendit suam submissionem, atque modestiam. Deinde etiam testatur, ac p[ro]ae se fert, nolle se ea bona; quae a Deo habet, vel in suos, vel in alterius cuiusquam usus convertere, vel aliquem laudis fructum ex eis derivare ad sese. Nam Deo illa statim resignat, eique uni istis bonis placere, et gratum facere cupit. Hoc enim est, quod nunc sponsa dicit, cum sponsum ad eum ipsum hortum, quem ipse conservat, atque coluerat, visendum invitat, eumque hortatur, se ut in eo oblectet, et ejus pomis vescatur. Quae animi, cuncta se a Deo accepisse agnoscentis, et ad eundem ipsum, a quo acceperat referentis, modestia atque submissio, Deo sine dubio est gratissima.

Quod satis indicant quae sequuntur: **VENI IN HORTUM**

(1) I ad Corint. III.

MEUM SPONSA MEA, MESSUI MYRRHAM MEAM CUM AROMATIBUS MEIS. Quibus Deus in persona sponsi demonstrat sibi, quod ad hortum invitatus fuerit placuisse, itaque quod rogabatur fecisse. Etenim Deus quo magis ipsi se submittit humana mens, eo magis intime se in eam insinuat, propiorque illi fit. Venit itaque in hortum suum, hoc est, venit ad eum, quocum jam antea erat, atque loquebatur: atque idcirco de novo venire dicitur, quia ipso Dei colloquio homo magis eruditus, et in virtute ipsa perfectior effectus fecit, ut Deo dignius habitaculum suus esset animus. Veniens porro quid? Laudis atque gloriae fructum sibi uni legit: caeteros vero non modo non minuit, sed etiam magna bonorum accessione auget, et amplificat. De laude, quam sibi legit, illud est: MESSUI MYRRHAM MEAM CUM AROMATIBUS MEIS. Nam in aromate atque myrrha, boni odoris vis intelligitur; bonus autem odor in sacris Litteris ad gloriae laudem significandam transfertur: ad laudem inquam eam, quae Deo tribui ab hominibus solet, cum aliquid vident juste ac praecclare fieri a sanctis viris, ut liquet ex illo (1): *Bonus odor Christi sumus*, quod Paulus scripsit. Gaudet enim se praedicari a nobis Deus, cui uni omnis praedication, atque gloria debetur, et pro innumeris beneficiis, quibus mortalium genus afficit, hoc unum sibi a nobis expedit laudis officium. Nec vero ex omnibus, quae facere possumus, quidquam est praeter laudem, cuius proprie fructus ad Deum pertineat. Nam cum ipsum aut fide, aut spe, aut charitate prosequimur, cum incumbimus justis operibus, Deo quidem gratificamur ipsi, sed commodamus nobis potissimum; laus vero et gloria ea, quae justorum benefactis debetur, ita proprie Deo competit, ut nullam ex ea partem sibi detrahi, aut decerpi patiatur. Atque hoc illud erat, quare in veteri lege et in illo ritu, qui jam obsolevit, Deo pecudes sacrificandi, in omnibus sacrificiis, quae et multa

(1) II ad Corint. II

erant, et vario atque sacro ritu perfecta, uno odore suavitatis se capi, atque affici Deus dicebat: tecte scilicet, et eo modo, quo umbrae illius legis sinebant, innuens, atque significans in nostris benefactis utile quod est, id nobis haud gravate concedere: quod autem laude, atque praedicatione dignum, id reservare sibi uni; sicut et ipse Christus vere, et pro ea luce, quam mundo inferebat, dixit aperius (1): *Sic luceat lux vestra coram hominibus, ut glorificent patrem vestrum, qui in coelis est.* Tantum non dicens, nobis eam lucem, eaque officia utilia esse velle; gloriosa autem uni sibi. Laudis itaque fructum sibi Deus collegit e isto horto. Quod autem reliquos ejus fructus, virtutumque bona reliqua, quae in anima justi fructificant, suo ipse adventu ampliora et majora reddat, declarat quod sequitur: COMEDI FAVUM CUM MELLE MEO, BIBI VINUM CUM LACTE MEO, COMEDITE AMICI, BIBITE ET INEBRIAMINI CHARISSIMI. Illa enim sponsus non ex horto legit, sed in hortum potius ipse et importavit, et intulit. Itaque lac, mel, atque vinum, hoc est, res suavissimas conjunxit, addiditque praeterea ad voluptatem carpendam invitationem, et adhortationem vehementem, quo intelligeremus bona ista, quibus Deus homines hujus, de quo agimus, gradus, id est, eos, qui in virtute proficiunt, accumulat, dulcissima esse et suavissima bona, et eximio quodam genere voluptatis referta; talia denique, ut jam prope ad tertii atque ultimi gradus perfectionem accedant. Itaque simul atque justorum animus istis bonis afficitur, piae laetitiae, atque dulcedinis magnitudine ebrius effectus, caeterarum rerum oblitus, et quasi ad corporeas interpellationes sopitus, corpori atque sensibus dormit, et Deo ac bonis divinis vigilare incipit.

Itaque dicit: EGO DORMIO, ET COR MEUM VIGILAT. Quae jam ad extasin pertinent, in qua hujus secundi gradus tota ratio completur. Qua in extasi atque raptu, quid sen-

(1) Matth. v.

tat justi animus, quove modo afficiatur, quanta luminis copia illustretur, quibus perfruatur voluptatibus, inepte, atque adeo impie facerem, explicare si vellem: ipsi explicent, qui perceperunt, si modo tanta res explicari potest ab ullo homine, illud constat hactenus explicasse neminem. Itaque illi cum de eo, quod in hoc raptu senserunt, rogantur, nihil certius habent dicere, quam arcana se vidiisse, *quae non licet homini loqui*, quemadmodum Paulus scripsit (1). Et certe ipse Deus, quamvis ad istos suos interiores, et coelesti voluptate plenos congressus cunctos mortales invitet: tamen ab iis, qui illorum compotes facti sunt, eos ut silentio tegant atque occultent, severissime exigit. Et hoc causae habuit, quare suis in litteris, quoties alicujus istorum incidit mentio, summa parcitate verborum utatur; rem notet uno, aut altero verbo, atque ejusmodi significationis verbo, ut facile intelligatur, quod verbo subest arcanum esse aliquid, et ineffabile, et quod verbis, quamvis multis non possit dici. Nam in Apocalypsi (2): *Manna absconditum* vocat; et in eodem, *Calculum candidum* appellat inscriptum novo nomine, *quod nemo novit, nisi qui accipit*; hoc vero in loco, qui proprius erat, si modo ullus esse potest locushujus doctrinae, cum caetera, quae ad amorem istum et charitatem pertineat, copiose et enucleate qualia sint, summa verborum ubertate et elegantia posuerit, et oculis conspicienda subjicerit, ad hoc quoties pervenit, prope obmutescit: remque ea brevitate perstringit, verba ut illi deesse videantur: in somnum incidisse, aut animo defecisse, dicere, id satis habet. Quamobrem nos, quale istud bonum sit, experiri omni studio curemus: verbis vero cujusmodi sit, supersedeamus exponere. Hunc itaque locum silentio praetervecti, ad id, quod reliquum est, iter conficiendum pergamus. **VOX DILECTI MEI PULSANTIS.** APERI MIHI SOROR MEA. Ad hoc loco perfectorum, id est, eorum,

(1) *ii ad Corin. XII.* (2) *Apoc. c. II.*

qui in supremo gradu amoris sunt, ratio describitur. Nam qui secundum gradum tenebat, et pro gradus sui ratione satis in virtute profecit, is hac sponsi voce ad perfectam charitatem vocatur.

Nam, ut ante dixi, in omni gradu primum locum tenet *vocatio* (1). APERI, inquit, MIHI SOROR MEA, COLUMBA MEA, FORMOSA MEA, PERFECTA MEA. Sed non est praetermittendum quid inter istam vocationem, et superiorem vocationem intersit. Nam superius, ut domo atque urbe reicta in agrum exiret, justus vocabatur, hic vero rogatur ut intra domum pectoris sui Deum ipsum admittat. Nec enim quis putare debet id temere factum a Salomone esse, aut variandae orationis causa; sed habita ratione ipsarum rerum, earumque natura diligenter perspecta, expressum et scriptum. Nam sciri debet, qui Deum amant, quo minus in eo amore et pietate proficient, et ad perfectam charitatem perveniat, duabus rerum generibus impediri, atque retardari solere. Primum obstare illis solet terrenarum rerum administratio atque cura, qua alii re familiari procuranda, alii magistratu gerendo, alii rebus aliis obeundis implicantur, atque detinentur. Nam ut ista charitatis lumen non extinguant, ut non extingunt certe in iis, qui Dei amorem cunctis rebus praeponunt, tamen cursum quodammodo charitatis retardant, eamque crescere, atque augeri, non facile sinunt. Implicant enim nostros animos iis peccatis, atque curis, quibus si minus deletur charitas, illius tamen ei lumen offuscatur, et ardor remittitur. Deinde obest isti charitatis incremento, atque perfectioni vetus, qui dicitur, homo, concupiscentiaeque mala libido nobis natura inserta; quae licet opprimatur ab ipsa charitate in hominibus justis, manet in illis tamen, bellumque saepe contra charitatem movet. Itaque pugnant inter se, et charitati concupiscentia resistit, eamque charitas tandem, si ab ipsa nos

(1) Chrysost. homil. XIII. in Matt.

duci permittimus, studiose agendo sensim atque paulatim delet et extinguit: quod cum effecit, tum ipsa dicitur, et est jure perfecta. Extinguit cum dico, non id intelligo, posse alicujus studio in hac vita omnes malae libidinis vires, et cupiditates penitus, et omnino deleri. Id enim si cui unquam contigit, nam quin contigerit Dei Genitrici dubitandum non est, sed si cui alii contigit, magno privilegio contigit gratiae et munificentiae divinae. Non igitur id intelligo: neque etiam judico charitatem non esse perfectam, nisi in eo, qui omni cupiditate prorsus sit vacuus: sed id tantum sentio perfectos in charitate ita sedatas, atque compressas, et intra praescriptum divinae legis inclusas cupiditates habere, ut movere se vis audeant, et contra charitatem efferre. Igitur, qui ad perfectionis culmen est peruenturus, primum liberari debet a cura rei, vel publicae, vel privatae gerendae: deinde debet omni turbido, et rationi adverso motu, quoad fieri potest, vacare. Sic enim Christus dicebat (1): *Si vis perfectus esse, vade, et vende omnia, quae habes*, quod est, ab omni publica et privata cura vacuum habere animum; et sequere me: quod ad cupiditatum extinctionem, et abolitionem spectat. Nam sequi Christum, est, crucem quisque suam tollere, seque ipsum, id est, cupiditates suas abnegare, ut ipse alibi dicit (2): *Qui vult venire post me, abneget semetipsum, et tollat crucem suam*. Sed est inter ista duo quidam ordo servandus. Nam primum curis saecularibus nuntium remitti debet; deinde malae cupiditates ex animo sunt evellendae. Primum qui faciunt, in virtute proficere incipiunt. Itaque, qui gradum incipientium rite tenuerunt, ad id vocantur: ut urbe relicta rura petant, id est, ut vitae hujus interiturae rebus nuntium remittant, seque vindicent in aliquam libertatem, hoc est, ut ad superiorem gradum ascendant, et incipientes esse desinant, proficientibusque annumerentur; itaque exeunt

(1) Matt. x. (2) Matt. xvi.

in agrum, et humanae vitae curas abjiciunt. In secundo vero major perfectio quaedam sita est; imo verum, si est dicendum, ipsius perfectionis absolutio consistit; unde qui perfectus esse incipit, intelligi debet magna jam ex parte suas cupiditates non viciisse modo, sed etiam prope extinxisse. Et quoniam ex earum depressione ducitur omne principium cum Deo vere amice et familiariter agendi, a quo profecta charitas tum demum perfecte efflorescit; idcirco, qui jam ad perfectorum gradum ascendit, rogatur, ut Deo introire ad ipsum cupienti, id est, familiariter jam, et omnino amice agere cum ipso volenti, aperire velit, hoc est, ut in eo elaboret, ut edomitis cupiditatibus Deus intrare perfecte ad ipsius animum, et in eo requiescere omnino possit, id est, ut perfectus jam sit, quando satis in secundo bonorum gradu profecit. Nam quod superioris gradus initium est, id antecedentis gradus summum esse intelligimus. Nam incipiens qui dicitur, cum animum induxit renuntiare saeculo, ad summum sui gradus pervenit, premereque incipit proficientium gradum: cujus quidem gradus summa effectio est cupiditatum depressio, quod ut primum quis assequutus est, secundo isto gradu relicto ad perfectorum gradum evadit. Ita fuga saeculi et summum primi gradus est, et initium secundi: similiter devicta cupiditas tertii exordium eadem est, et secundi supremum. Ex quo efficiuntur, ut, qui ad proficientium gradum vocantur, ad id vocentur, quod in eo gradu primum obtinet locum, id autem est, ut quod jam animo secum agitant, tandem perficiant, abjiciantque ab se opum et honorum, quibus constricti tenentur, studium; et similiter, qui vocantur ad tertium et supremum gradum, ad perfecte comprimenda carnis desideria vocentur. Quae, quoniam explorata erant, et divinitus patefacta Salomoni, idcirco ipse superiorem illam vocacionem, qua qui profecturi in amore sunt, invitantur ad rerum hujus vitae contemptum, quam apte pro persona inducta significari poterat, sic eam exposuit; sponsum inducens ad

id, ut patriolare relicto secum una in agro moraretur sponsam hortantem. Hic vero ubi de altiore vocatione agebatur, qua non jam ut saeculum quis deserat, quaeritur; sed ut carnem exultantem, carnisque affectus ita coercent, ut quoad natura rei patitur, vix amplius extent: non id petere sponsum facit, ut domum sponsa relinquat, id est, ut corpus suum, quod arcano sanctarum literarum sermone domus saepe vocatur, exuat, atque conficiat; sed ut extenuatis assidua meditatione virtutum carnis affectibus, quod obstare Deo possit, animum intrare, et in eo mansionem facere volenti, nihil relinquatur. APERI, inquit, SOROR MEA, COLUMBA MEA, FORMOSA MEA, PERFECTA MEA, QUIA CAPUT MEUM PLENUM EST RORE, ET CINC INNI MEI GUTTIS NOCTIUM. Cui illa: SPOLIAVI ME TUNICA MEA, QUOMODO INDUARILLA? LAVI PEDES MEOS, QUOMODO INQUINABO ILLOS? Quod non ita accipi debet (1), quasi vir justus nolit Deo intrare volunti pectus suum patefacere, hoc est, melior ipse fieri, et Deo acceptior, et gravior, sed quis sit corporis atque carnis sensus exprimitur. Nisi enim esset aliquid adhuc in corpore hujus repugnans, neque satis aequo animo cedens impetriis, atque motionibus gratiae Dei, non profecto vocaretur, id est, non cum eo ageret Deus, ut bonum id, quod instituit, perficeret, et edomaret ita suum corpus, ut nihil ex eo esset, quod animum impediret, quo minus ipsum perfecta charitate diligeret: Quod igitur aperiri sibi vult, aliquid ingressuro obstare demonstrat. Quid autem obstet, quidve aditum obstruat, ex hac cunctatione sponsae, et ex his ejus vocibus mollitia plenis colligitur: SPOLIAVI ME TUNICA MEA, QUOMODO INDUARILLA? LAVI PEDES MEOS, QUOMODO INQUINABO ILLOS?

Sed addit: DILECTUS MEUS MISIT MANUM SUAM PER FORAMEN, ET CONTREMUERUNT VISCERA MEA. Post voces atque adhortationes Deus efficacioris gratiae vim atque impul-

(1) August. in Joann. tract. LVI.

sum adhibet: manum inquam ipse mittit suam, hoc est, non leviter, ut prius, sed vehementius, atque acrius magnam coelestis lucis copiam infundens, totum animum permovet, id est, efficaciter vocat. Nec vero offensus fuit, quod in eo adhuc inesse vidit quiddam contumax et repugnans, nec se satis ab ipso regi permittens; id enim proximi corporis atque carnis natura, ut ita eveniret, necessarium esse videbat; sed potius quoniam id plene vinci, et sub jugum penitus mitti ab homine, quamvis studioso, sine suo ipsius auxilio haudquaquam posse intellexit, id auxilium exhibuit. Itaque mittit manum suam per foramen, eaque commovet totum hominis animum, id est, efficit ut animi vis superior ab ipso adjuta, et majoribus viribus aucta, inferiores ejusdem partes, et earum omnes turbidos motus sedet et comprimat. DILECTUS inquit, MEUS. Nam ob eam causam, quia dilectus noster est, hoc autem est, quia nos gratis et sua sponte ipse diligit, istis afficit nos bonis atque muneribus. PER FORAMEN. Quia quacumque patet Deo aditus ad animum nostrum, illac se insinuat. Nullam enim nobis beneficiandi occasionem praetermittit, quod ipsum summae erga nos suae benevolentiae clarissimum signum est. ET CONTREMUERUNT VISCERA MEA. Aut, ut ex hebraeo ad verbum vertitur: FREMITUM EDIDERUNT SUPER ME VISCERA MEA SUPER ILLUM. Quibus enim motibus affici putamus justi animam, quanto tremore concuti: quos ex amore dolore mixto impotentem fremitus edere, ubi in illam Deus totus incubuit, seque penitus infudit in illam? At quam graphice (ne enim possum ab hujus loci interpretatione, et tractatione divelli, tam mihi ejus verba singula, et coelesti dulcedine illita, et divinis sensibus videntur plena) quam igitur graphice Salomon utrumque depinxit, et naturae nostrae ingenium et infirmitatem, et amoris atque gratiae Dei efficacitatem, atque potentiam. Nos enim quamvis multum in virtutis studio versati, tamen aegre obtemperamus Deo: Deus vero neque diligendi nos, neque